

วิเคราะห์ครอบครัวสันติสุขเชิงพุทธ*

An Analysis of the Buddhist Peaceful Family

¹ปิ่นทิพย์ มโนสุจริตรธรรม, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และ รุ่งโรจน์ ศิริพันธ์

¹Pinthip Manosujarittam, Phramaha Hansa Dhammhaso, and Roongroj Siriphan

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Roongroj.siri@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะการแก้ปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบัน และศึกษาวิธีเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขเชิงพุทธ โดยการศึกษาเชิงเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก สื่อออนไลน์ และวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ซึ่งพบว่าสภาพปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุ 2 ประการ คือ 1. สาเหตุภายใน เกิดจากสมาชิกในครอบครัวขาดหลักธรรม ไม่ยึดหลักธรรมในการครองเรือนและมีการประพฤตินอกใจกัน ฯลฯ และ 2. สาเหตุภายนอก เกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการพัฒนาระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีที่เจริญมากขึ้น ฯลฯ ซึ่งสาเหตุดังกล่าว ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความเหินห่างกันจนทำให้ขาดความอบอุ่นในครอบครัว ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในบทความนี้จะนำเสนอการประยุกต์หลักธรรมในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข ในเบื้องต้นสมาชิกในครอบครัวต้องมีหลักสมชีวิตรวม ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับเลือกคู่ครอง คือ มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน หลักสทธานโद्य เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้มีความยินดีเฉพาะคู่ครองของตน ยินดีในสามีภรรยาของตน และหลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ได้ประโยชน์ในปัจจุบัน และหลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือนไปใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยหลักการ ดังนี้ (1) เลือกคู่ครองที่เหมาะสม (2) มีความหนักแน่นมั่นคง (3) ศึกษาหลักการที่ดีให้กับครอบครัว (4) มีศีลเป็นพื้นฐานในการดูแลครอบครัว และ (5) ให้ความเคารพและเลื่อมใสศรัทธาซึ่งกันและกัน ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าว เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขเชิงพุทธ

คำสำคัญ: ครอบครัว; สันติสุข; เชิงพุทธ

---

* Received November 29, 2020; Revised December 21, 2020; Accepted December 26, 2020

Abstract

This research paper aims to study the current problematic conditions of Thai family, and the ways of building a peaceful family by studying the Tripitaka scriptures, online media and related literature review through descriptive analysis presentation. The results found that the current problematic state in Thai families are caused from two reasons: 1. The Internal reason which is caused due to the lack of Dhamma in the family, not practicing the dhamma for household life, and being unfaithful to each other. 2. external reasons are caused by economic and social problems including advanced communication systems and technology. Therefore, these reasons cause family members to become estranged, lack of the familial love, good relationship with each other, making them to earn lower income and leading to serious problems like divorcement in family at the end. The dhamma principles for strengthening the peaceful family must consists of Samajividhamma, which is the dhamma for selecting a good spouse namely, equality in faith; moral conduct; generosity and wisdom. Sadara-santosa, the dhamma for enhancing the happiness only in own spouse, being pleased with ones' own spouse or being pleased with ones' own husband and wife. Dittadhammikattha, the virtues conductive to benefits in the present and the four Gharavasa-dhamma, the virtues for living a household life as follows: (1) choosing a right spouse, (2) being determined, (3) learning right principles to apply in the family, (4) having basic morality (Sila) to take good care of the family, and (5) paying respect and taking good care of the parents, whereas the abovementioned components are the important foundation for fostering a peaceful Buddhist family.

Keyword: Family; Peace; Buddhist

บทนำ

ครอบครัว ถือเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด และครอบครัวของมนุษย์ เป็นหน่วยหลักของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนถาวรที่สุด ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้ ซึ่งเป็นสถาบันแห่งแรกและแห่งสำคัญของสังคม (Sathanan, 1998) สถาบันครอบครัว จะให้ตำแหน่งชื่อและนามสกุล ซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกถึงบทบาทและสถานภาพของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนกำหนดสิทธิและบทบาทหน้าที่ที่มีต่อกัน และในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย ฉะนั้นครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่สำคัญมากต่อระบบพัฒนาทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งครอบครัวจะทำหน้าที่เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจในเบื้องต้น โดยพ่อแม่เป็นคนหาเงินทองมาเลี้ยงดูคนในครอบครัว และนำเงินนั้นไปใช้ในการบริโภคต่าง ๆ ครอบครัวจึงเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรักความอบอุ่น ได้รับการคุ้มครอง ความมั่นคงด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้สมาชิกมีแรงใจในการ

ผ้าพันอุปสรรคต่าง ๆ และยังเป็นแหล่งให้กำลังใจและปลอบใจถ้าสมาชิกคนใดในครอบครัวประสบความผิดหวัง ไม่ว่าในด้านหน้าที่การงาน ด้านการเรียน ด้านความรัก หรือด้านอื่น ๆ เพื่อให้สมาชิกนั้น ๆ สามารถฟันฝ่าอุปสรรคและผ่านสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไปได้ (Sesatho, 1985)

ในอดีตที่ผ่านมา สถาบันทางศาสนามีหน้าที่ในการเสริมสร้างการพัฒนาครอบครัวและสังคม หลักการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นข้อสำหรับประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นทางออกของปัญหาในการครองเรือน และมีวิธีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรู้เท่าทัน ทำให้เกิดความสงบสุขในการครองเรือนเพิ่มขึ้น โดยจะต้องอาศัยการครองเรือนที่เข้าใจและเข้าถึงอย่างถูกต้องมาช่วยกันแก้ไขไม่ว่าจะเป็นปัญหาระดับไหน ๆ ก็ตาม โดยอาศัยผู้ที่ใกล้ชิดที่สุด ไม่ว่าจะเป็นมารดาบิดาหรือใครก็ตามที่เป็นผู้ใกล้ชิดมากที่สุดมาเป็นที่ปรึกษา ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้การดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในอดีตดำเนินไปควบคู่กับพระพุทธศาสนา โดยการนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวปฏิบัติ เช่น ความซื่อสัตย์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว และสามารถนำมาปลูกฝังสร้างค่านิยมให้บุคคลในครอบครัว ให้ตระหนักรู้และเห็นถึงความสำคัญของครอบครัว เน้นให้ทุกคนรู้ถึงคุณค่าของความซื่อสัตย์ ในการนำไปปรับใช้ให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014) โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมนี้ล้วนเป็นข้อปฏิบัติที่เนื่องด้วยมีการกำหนดกรอบในการปฏิบัติเอาไว้เป็นแบบอย่างที่ดี ให้สมาชิกในครอบครัว มีความจริงใจต่อกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต ละชั่วประพฤติดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ทำให้ครอบครัวลดปัญหาต่าง ๆ ลงได้ ผลที่ได้รับคือทำให้ครอบครัวมีสันติสุข

เมื่อครอบครัวประสบปัญหาต่าง ๆ จึงมีคำถามว่า สังคมไทยซึ่งนับถือพระพุทธศาสนามาช้านานและกลายเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทย จะมีชุดหลักการเครื่องมือหรือคู่มือในการสร้างครอบครัวที่มั่นคงได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเน้นนำเสนอแนวทางการสร้างครอบครัวสันติสุขตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการสร้างองค์ความรู้แก่ประชาชนและชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้ครอบครัวมีความมั่นคง มีความอบอุ่น และผู้เขียนหวังว่าผลของการนำเสนอบทความจะนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในทุกหมู่เหล่าสืบต่อไป

ภาวะการณ์ปัญหาครอบครัวในปัจจุบัน

ภาวะการณ์ปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบันมีสาเหตุหลายประการ เช่น นโยบายและแผนพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2555-2562 ชี้ว่า ปัญหาเกิดจากความไม่พร้อมและไม่ได้เตรียมตัวที่จะเป็นครอบครัว รวมถึงสภาพเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน (Samran, 2019) สำหรับปัญหาการหย่าร้างของคนไทยซึ่งนับวันจะมีแนวโน้มสูงขึ้น จากข้อมูลมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวชี้ว่า ปัญหามาจากการประพฤตินอกใจกัน (Manager, 2019) ซึ่งจากการติดตามวิเคราะห์ข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสเพื่อใช้ชีวิตคู่ตามกฎหมาย และการหย่าขาดสิ้นสุด การใช้ชีวิตคู่ พบว่า อยู่ในเกณฑ์น่าห่วงเป็นอย่างยิ่ง สะท้อนถึงความเปราะบางของ ครอบครัวคนรุ่นใหม่ พบว่าในปี 2555 มีผู้จดทะเบียนสมรสใหม่ทั่วประเทศจำนวน 314,338 คู่ และมีคู่สมรสเก่าจดทะเบียนหย่า 111,377 คู่ คิดเป็นร้อยละ 35 ของคู่ที่จดทะเบียนใหม่

โดยการจดทะเบียนหย่าเพิ่มสูงกว่าช่วง 9 ปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 27 โดยในปี 2556 มีผู้จดทะเบียนสมรส 328,356 คู่

วิเคราะห์สภาพปัญหาครอบครัวเชิงพุทธ

สภาพปัญหาครอบครัวไทยส่วนใหญ่ เกิดจากปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการทำร้ายร่างกาย ปัญหาด้วยเศรษฐกิจและการเงิน ปัญหาด้านการหย่าร้างปัญหาด้านการสื่อสาร ปัญหาด้านอบายมุข และปัญหาด้านทัศนคติหรือความคิดเห็น โดยส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดทำให้คนในครอบครัวเกิดความเหินห่าง โดยนัยของความขัดแย้งและปัญหาที่เกิดขึ้น ไปกระตุ้นให้เกิดการประทุษร้ายทางวาจาและทางกายตามมา เป็นภาวะของการขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ขาดความเข้าใจเรื่องของการรักษาความเป็นปกติหรือที่เรียกว่า “ศีล” และ “ธรรม” ในการครองชีวิตร่วมกัน เป็นการปล่อยชีวิตครอบครัวตามยถากรรมซึ่งไม่มีหลักการใด ๆ เป็นเครื่องนำทาง

ซึ่งปัญหาและอุปสรรคครอบครัวไทยในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น และมีผลกระทบโดยตรงกับการดำรงชีวิตของผู้ที่ครองเรือน สร้างความสูญเสียต่อครอบครัวไทยในหลาย ๆ ด้าน ทั้งที่เป็นปัญหาเดิมที่ยังแก้ไขไม่ได้และปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ส่งผลกระทบต่อจิตใจให้เปลี่ยนแปลงในแง่ลบ คือ มีความเห็นแก่ตัว เอารอดเอาเปรียบ ขาดความเคารพยำเกรง ไม่เห็นบุญคุณของผู้ที่มีพระคุณ ไม่เชื่อในกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดความซื่อสัตย์ ขาดการข่มใจควบคุมอารมณ์ ขาดความอดทนอดกลั้น และขาดการเสียสละแบ่งปัน การมีค่านิยมที่ผิดการใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม ครอบครัวในสังคมไทยโดยภาพรวมจึงต้องเผชิญกับปัญหาการหย่าร้างมากขึ้น เนื่องจากความกดดันทางเศรษฐกิจ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น และมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย จนนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว เช่น ปัญหาการทำร้ายกันในครอบครัว ความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน การทะเลาะเบาะแว้งโต้เถียงกันของคนในครอบครัว ปัญหาครอบครัวแตกแยก จนนำไปสู่การขาดเอกภาพของครอบครัวในที่สุด ซึ่งสมาชิกในครอบครัวนั้นเป็นกลุ่มบุคคลผู้มีสถานะภาพผูกพันกัน ตามบทบาทหน้าที่ต่อกัน มีการร่วมมือกันเสมอระบบครอบครัวเป็นกลุ่มของบุคคลทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ซึ่งเกิดจากการแต่งงานตกลงใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ภายในบ้านเรือนเดียวกัน ซึ่งครอบครัวไทยมีความสำคัญในการทำหน้าที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีความผูกพันสู่การวางรากฐานการปกครองในระดับต่าง ๆ ทำหน้าที่ปฐมภูมิคือ การให้กำเนิดเด็กการเลี้ยงดูและให้การศึกษาถ่ายทอดการเรียนรู้วัฒนธรรมค่านิยม กล่อมเกลาพฤติกรรมและบุคลิกภาพ ดูแลปกป้องคุ้มครองสร้างเสริมความรู้ความสามารถให้ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมกับสมาชิกของครอบครัว เพื่อความสุขสมบูรณ์ในการครองเรือน ซึ่งจากการวิเคราะห์ปัญหาครอบครัวทำให้ทราบว่า ครอบครัวไทยส่วนใหญ่กำลังประสบปัญหาหลัก 3 ประการ คือ 1. มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ 2. ประพัตินอกใจกัน และ 3. ความประพัตินของสมาชิกไม่เสมอกัน (Phrakrunipasdhammāthimut, 2010) ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นสาเหตุนำไปสู่ความรุนแรงของครอบครัว หากไม่รีบแก้ไข จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมไทยในที่สุด

หลักธรรมที่เสริมสร้างครอบครัวสันติสุข

ครอบครัวไทยที่เชื่อมสายสัมพันธ์ ยึดโยงน้ำใจประคับประคองคู่ในการใช้ชีวิตคู่ของชายหญิงสนับสนุนส่งเสริมจัดการบริหารสร้างครอบครัวให้มีชีวิตราบรื่นผาสุกมั่นคงในคู่ชีวิต วิธีเสริมสร้างครอบครัวให้เกิดความสันติสุขร่มเย็นด้วยการยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อชีวิต ที่ดีงามและมีความสุขในการครองเรือน ด้วยเหตุนี้หลักธรรมจึงเป็นแก่นของการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เพราะธรรมจะทำให้ความเชื่อมโยงระหว่างครอบครัวเป็นไปอย่างมีดุลยภาพ ซึ่งจะต้องใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อความสุขของครอบครัว มีดังนี้

1) **หลักขรวาสาธรรม** เป็นหลักธรรมที่ใช้ประเมินผลสำเร็จของชีวิตคู่ กล่าวคือ ครอบครัวจะมีความสุขความเจริญ ไม่เกิดปัญหาครอบครัว ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามหลักขรวาสาธรรมหรือไม่ (Phrakrunipasdhammāthimut, 2010) ซึ่งหลักขรวาสาธรรม เป็นหลักการที่ว่าด้วยการครองเรือนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักการดำเนินชีวิตทางโลกอย่างผู้ประสบความสำเร็จ สอนให้รู้จักการเสียสละเพื่อความสุขของตนเอง และประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้เกิดความสุขในชีวิตการครองเรือนและการอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีความสำคัญมากต่อการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งและมั่นคงด้วยหลัก 4 อย่าง คือ 1. สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2. ทมะ การฝึกตน 3. ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4. จาคะ การเสียสละแบ่งปันและการมีน้ำใจต่อกัน

2) **หลักธรรมเรื่องทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์** คือ หลักธรรมที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบันที่ส่งเสริมสนับสนุนครอบครัวให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข มี 4 ประการ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา ขยันหา คือ มีความถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านในการประกอบงานทั้งปวงประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและกฎหมาย รวมถึงต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาสังคมนั้น ๆ 2) อารักขสัมปทา รักษาดี คือ การรู้จักอดออมทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย 3) กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร คือ รู้จักคบหาคนดีเป็นมิตรสหาย ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร และ 4) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอประมาณ คือ การรู้จักประมาณตนเองในหาเลี้ยงชีวิต รู้จักหักห้ามใจไม่ใช้จ่ายเกินกำลังของตน เช่น การมีรายได้ต่ำแต่ตรนียมสูง ใช้จ่ายเกินตัวและเกินความจำเป็น ซึ่งหลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์นี้ จะทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงได้ในปัจจุบัน

3) **หลักธรรมเรื่องสทาสันโดช** เป็นคุณธรรมพื้นฐานสำหรับครอบครัวในการนำมาประพฤติเพื่อให้เกิดความสุขของคู่สามีภรรยา สทาสันโดชมีจุดมุ่งหมายสร้างความสงบเย็นมั่นคงให้กับสังคมในบ้าน ป้องกันการล่วงละเมิดในสิทธิของกันและกันในด้านความประพฤติเกี่ยวข้องกับคู่ครองผู้อื่น เป็นหลักดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างสามีภรรยายึดหลักสัจจะซื่อสัตย์มีความพอใจยินดีเฉพาะคู่ครองที่เป็นภรรยาและสามีของตน ชายหญิงควรช่วยกันสร้างความสุขด้วยหลักสทาสันโดชให้องค์กวมครองคู่ภักดีแบบผัวเดียวเมียเดียวด้วยความสงบสุขร่มเย็นยั่งยืนในคู่ชีวิตตน

4) **หลักสมชีวิธรรม** หลักสมชีวิธรรม เป็นหลักธรรมในเลือกคู่ชีวิต เพื่อใช้ชีวิตคู่อย่างอบอุ่นมีชีวิตคู่ที่สมดุลกันรักใคร่ผูกพันกัน หลักข้อธรรมนี้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติตนคู่ชีวิตทั้งชายหญิง มีอยู่ด้วยกัน 4 ข้อ คือ 1) สมสัทธา มีความศรัทธาเลื่อมใสเรื่องศาสนาและความเชื่อเสมอกัน 2) สมสีลา

มีศีลเสมอกัน 3) สมจาคา มีความเสียสละเสมอกัน และ 4) สมปัญญา มีปัญญา พิจารณาวิเคราะห์แยกแยะดีชั่ว ประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์เสมอกัน

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างครอบครัวเชิงพุทธจะต้องอาศัยหลักธรรมในการบริหารครอบครัว คือครองรัก ครองเรือน ครองสุข ด้วยหลักครองธรรม โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในครอบครัวเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การประยุกต์หลักธรรมในการสร้างครอบครัวสันติสุขเชิงพุทธ

การประยุกต์หลักธรรม หรือการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแก้ปัญหาครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยแก้ปัญหาครอบครัวในปัจจุบัน และป้องกันปัญหาครอบครัวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้

1) เลือกคู่ครองที่เหมาะสม การเลือกคู่ครองที่เหมาะสม จะต้องมีคุณสมบัติและความต้องการที่ใกล้เคียงกันทั้งเรื่องกามรสและคุณธรรม อาทิ หลักสมชีวิธรรม 4 (Thai Tripitakas: 21/55-56/93-64) เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตไปด้วยกันบนเส้นทางสายกลางโดยมีสัมมาทิฐิเป็นหัวกระบวนในชีวิตประจำวัน เพราะในการดำเนินชีวิตนั้นนอกจากหลักธรรมดังกล่าวแล้วจะต้องวางบนพื้นฐานความเชื่อเดียวกันด้วย อาทิ ศรัทธา 4 คือ เชื่อว่า บาบบุญมีจริง โลกนี้โลกหน้ามีจริง มารดาบิดามีคุณจริง เป็นต้น (Rakthonglor, 2007) จัดเป็นความเห็นที่มีปัญญาเข้าไปประกอบในการดำเนินชีวิตด้วยความเห็นที่ถูกต้อง เพราะหลักความเชื่อนี้ทำให้บุคคลกลัวบาป ทำให้บุคคลรักบุญกุศลจึงเป็นผู้มีความสุขความเจริญในโลกนี้ แม้จะต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร ก็เวียนว่ายไปในทางบุญทางกุศล ไม่มีความทุกข์ยากลำบากในนรก มีแต่การเสวยสุขที่เรียกว่า สุกตติ หรือสวรรค์เป็นเบื้องหน้า (Kongjan, 2015) เพราะการเลือกคู่ครองเหมาะสมนั้น ไม่เพียงแต่ทำให้ชีวิตคู่ราบรื่นมีความสุขเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงของครอบครัวทั้ง 4 องค์ประกอบได้อีกด้วย ได้แก่ ความมีสัมพันธภาพภายในครอบครัว ความสุขของสมาชิกในครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัวและความเสมอภาคในครอบครัว ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับครอบครัว อีกทั้งจะเป็นมรดกสืบทอดแห่งเมตตาพันธุ์ให้กับลูกหลานต่อไปอย่างมีคุณภาพ

2) มีความหนักแน่นมั่นคง คู่ชีวิตต้องมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงทั้งทางด้านกำลังกายและด้านอารมณ์หรือสติปัญญา โดยใช้หลักขรราวาสธรรม 4 (Thai Tripitakas: 11/269/214) เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเดินทางร่วมกัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของการสร้างครอบครัวให้มีประสิทธิภาพ เพราะการเดินทางร่วมกันของชีวิตครอบครัวบางครอบครัวว่าจะมั่นคงได้นั้นจะต้องผ่านบททดสอบที่หลากหลาย ดังนั้นจึงต้องมีความมุ่งมั่นเข้มแข็ง อดทน เข้าใจสภาพความจริงของชีวิต เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของครอบครัวที่อบอุ่น เมื่อครอบครัวต้องเจอปัญหาและอุปสรรค หนักบ้าง เบาบ้าง ทั้งระบบเศรษฐกิจและการเงิน แต่เหตุผลสำคัญที่ทำให้ครอบครัวบรรลุเป้าหมายการเดินทางได้คือ ความเข้าใจ ความอดทน ความอดกลั้น และการให้อภัย ทำให้ครอบครัวกลับมาเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ เพราะชีวิตคู่อาจจะไม่ได้อยู่คู่กันตลอด บางครั้งต้องแยกกันอยู่คนละสถานที่ที่เป็นเดือนหรือเป็นปี ตามแต่เหตุปัจจัยในขณะนั้น แต่ชีวิตคู่จะต้องมีความซื่อสัตย์ เชื่อใจ มั่นใจ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน อดทนต่อการทำมาหากินหาเลี้ยงครอบครัว อีกทั้งวงจรของชีวิตอาจจะหลุดออกนอกเส้นทางและเป้าหมาย

หากมีหลักการดำเนินชีวิตที่ดี มีภูมิคุ้มกันที่ดีโดยใช้หลักฆราวาสธรรม 4 ก็สามารถประทับพระองค์กลับเข้าสู่เส้นทางที่ต้องการได้ดังเดิมแน่นอน การนำหลักธรรมมาปรับใช้ชีวิตคู่ด้วยการใช้สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ จะทำให้ครอบครัวของครอบครัวประสบความสำเร็จมีชีวิตที่ดี และมีความสุข

3) ศึกษาหลักการที่ดีให้กับครอบครัว คือสมาชิกในครอบครัวเห็นความสำคัญของวันพระหรือวันธรรมสวนะ ซึ่งแปลว่า “วันสำหรับฟังธรรม” ซึ่งมี 2 อย่างคือ (1) วันพระเล็ก ได้แก่ วันขึ้นวันแรม 8 ค่ำ และ (2) วันพระใหญ่ วันขึ้น วันแรม 14 หรือ 15 ค่ำ ทั้งนี้เพราะวันดังกล่าว มีประโยชน์สำหรับอุบาสกและอุบาสิกา ผู้ยังครองเรือนที่จะช่วยเพิ่มพูนศรัทธาในพระรัตนตรัยและพระพุทธศาสนา จัดเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัว ทั้งภูมิคุ้มกันภายในคือสภาพจิตใจที่มีคุณธรรมจริยธรรม และภูมิคุ้มกันภายนอกคือ การเข้าใจหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างถูกต้องตามหลักทศ 6 โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติระหว่างบิดามารดาและบุตร ที่พึงปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องเหมาะสม ดังกรณีตัวอย่างครอบครัวของอนาถปิณฑิกเศรษฐีในพระพุทธศาสนา ที่ได้ใช้สติปัญญา รวมถึงความพยายามทุกวิถีทางที่จะให้บุตรของตนฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าให้ได้ โดยตนถือว่านี่คือหน้าที่ของบิดาที่พึงกระทำต่อบุตรนอกเหนือจากหน้าที่ทั่วไปของบิดามารดา ผลของการฟังธรรมนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของคนธรรมดาให้เป็นผู้ที่มีจิตใจประเสริฐ เข้าใจหลักอริยสัจ 4 เข้าใจหลักการชีวิตที่จะต้องดำเนินชีวิตไปด้วยปัญญา จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภายในคือจิตใจอย่างได้ผลเพราะเมื่อมีภูมิคุ้มกันภายในจิตใจแล้วภูมิคุ้มกันภายนอกก็ตามมาด้วยกันเสมอ การฟังธรรมทุกวันพระหรือฟังธรรมตามกาล จึงเป็นตัวเสริมสร้างครอบครัวที่ดี ที่มีประสิทธิภาพอีกอย่างหนึ่งภายในครอบครัวให้มีความมั่นคงและสงบสุข

4) มีศีลเป็นพื้นฐานในการดูแลครอบครัว ศีล 5 (Thai Tripitakas: 11/315/302-303) เป็นหลักประพฤติปฏิบัติทางด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานของผู้ครองเรือนซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการเป็นมนุษย์ที่แท้จริงและสมบูรณ์แบบ เพราะการรักษาศีลนั้นจะทำให้รู้จักใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมโดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม ทำให้จิตใจเป็นปกติไม่ถูกกิเลสชั่วร้ายครอบงำและพร้อมที่จะพัฒนาจิตให้เกิดสัมมาสมาธิและปัญญาต่อไป ศีลจึงมีความสำคัญที่ทำให้สมาชิกในครอบครัว หรือสังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เป็นระเบียบเรียบร้อยอีกทั้งศีลยังเป็นเครื่องชี้วัดให้เห็นถึงคุณภาพและศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ชีวิตที่ประเสริฐ (อริยสัจ) ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะศีล 5 นี้ หากมองในแง่พฤติกรรมจัดได้ว่าเป็นหลักปฏิบัติระหว่างบุคคลต่อบุคคล แต่หากมองในแง่ของผลกระทบของการละเมิดศีล 5 ย่อมมีผลเสียต่อส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง อาทิ ทำให้สังคมวุ่นวายไร้ความสงบ เริ่มตั้งแต่ภายในครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ประเทศชาติ และระดับโลก ด้วยเหตุนี้ศีล 5 จึงเป็นรากฐานที่สำคัญและเป็นหลักปฏิบัติสากลของมนุษยชาติอย่างหนึ่งที่ปรารถนาความสงบ สันติสุข ของชีวิตสังคมและประเทศชาติ ด้วยเหตุที่ศีลเป็นตัวเสริมสร้างให้กับครอบครัวที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงถาวร จึงช่วยเตือนสติของผู้ที่รักษาไม่ให้อำนาจกิเลสชักชวนบุคคลก่อเกิดให้การเคารพสิทธิของกันอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนเองก้าวสู่ความเป็นผู้รู้จักเหตุรู้จักผล รู้ดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมของผู้ที่มีจิตใจสูง จึงเห็นได้ชัดเจนถึงรากฐานอัน

มั่นคงของการรักษาศีล จนกระทั่งพัฒนาการเป็นหลังแห่งเมตตาธรรม เป็นเหตุให้ครอบครัวปราศจากความรุนแรง (Kongjan, 2015)

ดังนั้น การมีศีลเป็นพื้นฐานในการดูแลครอบครัว จึงเป็นการเสริมสร้างครอบครัวภายในที่สำคัญไม่เพียงแต่แก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้แล้ว ศีลยังเป็นเครื่องนำมาซึ่งโภคทรัพย์มากมาย

5) ให้ความเคารพและเลื่อมใสศรัทธา ในการให้ความเคารพกราบไหว้และเลื่อมใสศรัทธาเป็นตัวเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว เพราะไม่เพียงแต่ได้ทดแทนบุญคุณต่อท่านทั้งสองเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต หน้าที่การงานและความสุขในการครองเรือนของตนเอง เพราะท่านทั้งสองจัดเป็นมงคลชีวิตของลูก นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลทำให้ชีวิตตนเองรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะได้ปฏิบัติต่อสิ่งที่ดีงามในชีวิต ด้วยความรู้สำนึกในพระคุณและด้วยการตอบแทนท่านทั้งสองด้วยปัจจัย 4 เพราะท่านอยู่ในฐานะ (1) เป็นพรหมของบุตร (2) เป็นบูรพาจารย์ (3) เป็นบุรพเทพของบุตร และ (4) เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร ด้วยเหตุที่บิดามารดามีพระคุณต่อบุตรมากจนเปรียบหาประมาณมิได้ ดังที่ Phra Rajvijitpatiphar (2016) กล่าวว่า “บิดามารดา เป็นบุคคลที่ควรแก่การกราบไหว้เคารพบูชาของลูกตลอดกาล เพราะท่านเป็นพระพรหมของลูก เป็นบุรพเทพของลูก เป็นบูรพาจารย์ เป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจนลูกเจริญวัย เป็นผู้สงเคราะห์ด้วยอามิส คือ สิ่งของเครื่องใช้เครื่องบริโภค และสงเคราะห์ด้วยธรรม คือการแนะนำอบรมสั่งสอนปลูกฝังจริยธรรม ศีลธรรม ให้คุณธรรมความดี ความเจริญงอกงามแก่ลูกให้ลูกเกิดความซาบซึ้งในความดีงาม และคุณค่าของสิ่งที่ดีงาม คือเป็นการเลี้ยงทั้งกายเลี้ยงทั้งใจ เป็นผู้ทำอุปการะหรือประโยชน์แก่ลูก ๆ โดยที่ไม่หวังผลตอบแทน แม้ว่าการกระทำของท่านนั้นจะมีคนรู้ คนเห็นคนยกย่องชมเชยหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น บิดามารดาจึงเป็นคนดีที่ลูก ๆ ควรเคารพกราบไหว้ บูชาและเอาใจใส่เลื่อมใส” (Phra Rajvijitpatiphar, 2016) จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้บุตรธิดาที่ละเลยหรือทอดทิ้งปราศจากการดูแลเอาใจใส่บิดามารดา ต้องประสบความวิบัติในชีวิตทั้งชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน แต่ตรงกันข้าม หากบุตรได้ดูแลบิดามารดา อุบัติม์บำรุงเลี้ยงท่านอย่างดี ด้วยความไม่รังเกียจจะได้รับความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตส่วนตัวและมีความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพการงาน ประสบความสุขความเจริญยิ่งขึ้นไป เพราะการให้ความเคารพและเลื่อมใสท่านนั้น จะทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความห่วงใย การได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ไปทำบุญด้วยกัน ทำงานบ้านร่วมกัน มีปัญหาที่ปรึกษาปรึกษาทุกข์ จากที่กล่าวมานี้ แสดงถึงความเป็นรูปแบบของครอบครัวของคนดีที่เสริมสร้างชีวิตภายในครอบครัวด้วยการให้ความเคารพ ดูแลเอาใจใส่เลื่อมใสศรัทธาด้วยความกตัญญู กตเวที คือ การรู้คุณและตอบแทนคุณท่าน แต่ถ้าหากไม่ให้ความเคารพ ไม่ดูแลเอาใจใส่ ทอดทิ้ง รวมไปถึงกระทำการนันทริยกรรมต่อบุพการีของตนซึ่งเป็นกรรมอันหนัก ผลที่ตามมาจะตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง เช่น ครอบครัวของพระเจ้าอชาตศัตรูในสมัยพุทธกาล ซึ่งผลที่ตามมาคือปราศจากทั้งความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ตลอดถึงความสุขอย่างยิ่งคือพระนิพพาน ขณะดำรงชีวิตในปัจจุบันถึงแม้ว่าจะมีรัชทายาทสืบราชบัลลังก์ แต่ด้วยผลกรรมอันหนักนั้นได้ตกทอดมรดกกรรมไปจนถึงพระราชโอรสและพระราชนัดดา เป็นเหตุให้พระโอรสของพระองค์ทรงปลงพระชนม์พระบิดาของตนเองเป็นทอด ๆ เช่นเดียวกับที่พระองค์ทรงกระทำต่อพระราชบิดาในกาลก่อน ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ที่ชัดเจนถึงการทำลายตัวเสริมสร้างของครอบครัวที่สำคัญที่สุดในชีวิต ขาดภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและครอบครัวจนทำให้สภาพของครอบครัวมีความอ่อนแอ จนกระทั่งสุดท้ายสูญสิ้นราชวงศ์นี้ไปเลย (Kongjan, 2015)

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการยืนยันถึงหลักความจริงของการประพจน์ตามหลักธรรมสำหรับครอบครัวทุกครอบครัว การบูชาบุคคลที่ควรบูชา การบำรุงบิดามารดา ว่าเป็นมงคลอันประเสริฐยิ่งกว่าชีวิตตนเองและครอบครัว เป็นตัวเสริมสร้างของครอบครัวที่มีความสำคัญอย่างมาก และทำให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่ดี ครอบครัวเข้มแข็ง เพราะจะส่งผลเป็นมรดกกรรมต่อบุตรหลานทุกคนในภายภาคหน้า ให้มีความสุขความเจริญมั่นคง

สรุป

ปัญหาของครอบครัวในปัจจุบัน มีตัวแปรสำคัญเกิดจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้มีค่าครองชีพที่สูงขึ้น มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย และการเหินห่างจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่เสริมสร้างครอบครัวสันติสุขเชิงพุทธ ประกอบไปด้วย 1.หลักสมชีวิตธรรม เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความประพจน์ให้เสมอกัน ทำให้เป็นคู่สร้างคู่สม สะท้อนคุณสมบัติที่เหมาะสมกันและควมมีลักษณะอุปนิสัยสม่าเสมอกันของคู่ครอง หลักสมชีวิตธรรม ได้กล่าวถึงหลักความสำคัญไว้ 4 ประการ คือ 1) การมีศรัทธาเสมอ 2) การมีศีล 3) การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เสมอกัน และ 4) การมีปัญหาที่เสมอกัน 2.หลักสัทธสนโดษ เป็นมาตรการควบคุม กำชับจิตใจคู่สมรส ช่วยให้เกิดความมั่นคงในความรัก ยินดีในคู่ครองของตน เป็นฐานรองรับพฤติกรรม ของคู่สามีภรรยาให้อยู่ร่วมกันอย่างยืดยาวและมั่นคง นอกจากนี้ทำให้ดำรงอยู่ในหลักของความซื่อสัตย์ และสร้างความเชื่อใจระหว่างกัน 3.หลักทักขณัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักการทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติตามวิธีการเพื่อช่วยสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และ 4.หลักฆราวาสธรรม เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ครอบครัวสงบสุขอย่างแท้จริง มี 4 อย่าง คือ 1. สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2. ทมะ การฝึกตน 3. ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4. จาคะ การเสียสละแบ่งปันและการมีน้ำใจ เป็นหลักธรรมโดยตรงของฆราวาสผู้อยู่ครองเรือน และเป็นหลักธรรมช่วยควบคุมให้บุคคลมีความสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน ทำให้ชีวิตคู่ของผู้ครองเรือนมีความสุขราบรื่นส่วนวิธีเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขเชิงพุทธสมาชิกในครอบครัวต้องปฏิบัติตามวิธีการ 5 ประการ คือ 1. เลือกคู่ครองที่เหมาะสม 2. มีความหนักแน่นมั่นคง 3. ศึกษาหลักการที่ดีให้กับครอบครัว 4. มีศีลเป็นพื้นฐานในการดูแลครอบครัว และ 5. ให้ความเคารพและเลี้ยงดูบิดามารดา ฯลฯ เป็นต้น จึงจะทำให้ครอบครัวมีความสุขเจริญรุ่งเรือง มั่งมีศรีสุข อยู่ดีมีสุข สมบูรณ์พูนสุข ร่มเย็นเป็นสุข นั่นคือทำให้ครอบครัวมีความสุขสันติสุขตลอดไป

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Payutto, P.A. (2014). *Buddhadhamma*. (19th edition). Bangkok: MCU Press.
- Phrakru nipasdharmāthimut. (2010). *Family Conflict Solution Applied From Theravāda Buddhism Dhamma*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya.

- Phra Rajvijitpatipharn. (2016). *Kondeetitongpidthong*. Bangkok: Liangxiang Print Press.
- Maechee Wongphet Kongjan. (2016). *A Model for Strengthening Thai Families in the Integrated Buddhist Perspective*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya.
- Health Promotion Office, Department of Health, Ministry of Public Health. (2006). *Manual of Work for Public Health Staff, Strong and Warm Family, Strong Thailand*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand, Ltd. Press.
- Rakthonglor, T. (2007). *To Teach Children to be Good*. Bangkok: The Siam Commmerc.
- Samran, P. (2019). *Cause of Family Problems*. Retrieved May 6, 2020, from <http://www.l3nr.org/posts/336015>.
- Sathanan, C. (1998). *Family: Centuries Connection in Thailand*. Bangkok: Withthat Project.
- Sesatho, R. (1985). *Rural Sociology*. Bangkok: Thaiwattana Panich.
- The Manager. (2009). *“KiK” Mail Cause Fast Resolution-First, add a Problem Child*, Retrieved May 6, 2020, from <http://www.manager.co.th/mgrWeekly/ViewNews.aspx?NewsID=952000002832>.